

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY

TAMARY ČAPETA

přednesené dne 14. listopadu 2024¹

Věc C-530/23 [Barało]ⁱ

K. P.

za účasti:

Prokurator Rejonowy we Włocławku

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, kterou podal Sąd Rejonowy we Włocławku (Okresní soud ve Włocławku, Polsko)]

„Řízení o předběžné otázce – Justiční spolupráce v trestních věcech – Procesní záruky pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení – Právo na přístup k obhájci – Směrnice 2013/48/EU – Směrnice (EU) 2016/1919 – Přípustnost důkazních prostředků“

I. Úvod

1. Jaké zvláštní požadavky klade unijní právo na vnitrostátní orgány, které vedou trestní řízení, jichž se účastní zranitelné osoby? Tato otázka prostupuje všemi 15 předběžnými otázkami položenými předkládajícím soudem v projednávané věci.
2. Otázky předkládajícího soudu se týkají směrnice 2013/48² o právu na přístup k obhájci a směrnice 2016/1919³, která zvyšuje účinnost tohoto práva tím, že členským státům ukládá povinnost zajistit právní pomoc. Článek 13 směrnice 2013/48, jakož i článek 9 směrnice 2016/1919 ukládají členským státům povinnost zohlednit zvláštní potřeby zranitelných osob.
3. Vzhledem k tomu, že osoba dotčená ve věci v původním řízení trpí duševní chorobou, a je tedy zranitelnou osobou, táže se předkládající soud na konkrétní povinnosti vnitrostátních orgánů, které za takových okolností vedou trestní řízení.

¹ – Původní jazyk: angličtina.

ⁱ Název projednávané věci je fiktivní. Neodpovídá skutečnému jménu žádného z účastníků řízení.

² – Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody (Úř. věst. 2013, L 294, s. 1, dále jen „směrnice 2013/48“).

³ – Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu (Úř. věst. 2016, L 297, s. 1, dále jen „směrnice 2016/1919“).

4. Soudní dvůr se již v minulosti zabýval směrnicí 2013/48, nikdy však neprováděl výklad směrnice 2016/1919, s výjimkou jediné letmé zmínky⁴ a několika odkazů generálních advokátů⁵.

II. Skutkové okolnosti, předběžné otázky a řízení před Soudním dvorem

5. K. P. je v trestním řízení obviněn zaprvé z přechovávání 8,50 gramů marihuany a 33,83 gramů amfetaminu a zadruhé z řízení pod vlivem látky s podobným účinkem jako alkohol a z toho, že měl v krvi amfetamin. Obvinění byla vznesena z následujících důvodů.

6. Podle předkládajícího soudu si policisté dne 21. července 2022 krátce před půlnocí všimli zvláštní jízdy vozidla, které vydávalo zvláštní zvuky. Přistoupili k vozidlu, které řídil K. P., a poté, co s ním promluvili, odjeli.

7. O několik okamžiků později obdrželi titíž policisté rádiem hlášení o střetu dvou vozidel a vzhledem k tomu, že vozidlo K. P. podle jejich názoru odpovídalo popisu jednoho z vozidel, která byla účastníky tohoto střetu, vrátili se na místo, kde K. P. poprvé viděli. K. P. se nacházel mimo vozidlo, vypadal rozrušen a mluvil zmateně. Policisté jej vyslechli a vyzvali jej, aby jim předal jakékoli předměty, které by mohly být zakázány.

8. K. P. uvedl, že dotčené vozidlo neřídil, a odevzdal jim plastové sáčky, které měl u sebe a které obsahovaly bílý prášek a sušenou zelenou látku. K. P. byla nasazena pouta a byl zatčen (v 00:05 hod. dne 22. července 2022) a následně převezen do nemocnice, kde byl podroben krevní zkoušce za účelem zjištění možné přítomnosti omamných látek.

9. Poté, co byl proveden rozbor dotčených látek a bylo zjištěno, že se jedná o marihuanu a amfetamin, byl K. P. dne 22. července 2022 ve 12:15 hod. obviněn z držení nedovolených látek. Byl poučen o právu zvolit si obhájce a o možnosti požádat o poskytnutí právní pomoci, pokud je to vzhledem k jeho majetkové situaci důvodné. Byl rovněž poučen o svém právu vypovídat či odepřít výpověď.

10. K. P. se nevzdal práva zvolit si obhájce, ani nepožádal o to, aby mu byl obhájce ustanoven. Není policejní záznam o tom, že by se při výslechu policista pokoušel zjišťovat, zda je podezřelá osoba pod vlivem omamných látek nebo zda je schopna porozumět událostem, ke kterým došlo, a vybavit si je.

11. K. P. popřel, že by údajný trestný čin spáchal. Odmítl vypovídat, podepsat protokol a seznámit se s obsahem spisu na konci vyšetřování. Výslech nebyl zaznamenán formou audiovizuálního záznamu. Výslechu se nezúčastnil obhájce. Vyšetřující orgán nepožádal soud o ustanovení obhájce *ex officio*. K. P. byl propuštěn ze zadržení dne 22. července 2022 ve 12:31 hod.

12. V průběhu srpna a září 2022 policie vyslechla ohledně duševního zdraví K. P. psychiatricku a státní zástupce získal jeho lékařské záznamy z psychiatrické léčebny, kde byl K. P. dříve hospitalizován.

⁴ – Rozsudek ze dne 22. června 2023, K. B. a F. S. (Uplatnění *ex officio* v trestních věcech) (C-660/21, EU:C:2023:498, body 44, 49 a 53).

⁵ – Stanovisko generálního advokáta M. Bobka ve věci Moro (C-646/17, EU:C:2019:95, poznámka pod čarou 15); stanovisko generálního advokáta P. Pikamäe ve věci Specializirana prokuratura (Poučení o právech) (C-649/19, EU:C:2020:758, body 53 a 81); stanovisko generálního advokáta P. Pikamäe ve věci K. B. a F. S. (Uplatnění *ex officio* v trestních věcech) (C-660/21, EU:C:2023:52, poznámka pod čarou 58); stanovisko generální advokátky T. Čapeta ve věci M. S. a další (Procesní práva nezletilých) (C-603/22, EU:C:2024:157, poznámky pod čarou 14 a 34); stanovisko generálního advokáta P. Pikamäe ve věcech 1Dream, 1Dream a další a Lireva Investments a FORTRESS FINANCE (C-767/22, C-49/23 a C-161/23, EU:C:2024:608, bod 55).

13. Po oznámení výsledků vyšetření krve byl K. P. dne 7. srpna 2022 obviněn ještě z řízení pod vlivem omamných látek. Tyto informace byly K. P. sděleny dne 14. října 2022, kdy byl hospitalizován v psychiatrické léčebně, kde byl následně vyslechnut.

14. Stejně jako tomu bylo při výsledku dne 22. července 2022 i tento druhý výslech byl proveden bez přítomnosti obhájce a státní zástupce nepožádal soud o ustanovení obhájce *ex officio* a nebyl pořízen audiovizuální záznam výsledku. Obdobně jako při předchozím výsledku byl K. P. poučen o právu zvolit si obhájce a o právu požádat o poskytnutí právní pomoci, pokud je to vzhledem k jeho majetkové situaci důvodné, byl vyrozuměn o svém právu vypovídat a o právu odepřít výpověď. K. P. požádal o možnost nahlédnutí do spisu a seznámení se s odůvodněním obvinění, přičemž vše výše uvedené bylo v písemné formě doručeno jeho matce dne 27. října 2022.

15. Dne 15. prosince 2022 byla u Okresního soudu ve Włocławku, (Sąd Rejonowy we Włocławku, Polsko) státním zástupcem podána obžaloba proti K. P. K. P. si zvolil obhájce.

16. Usnesením ze dne 28. února 2023 předkládající soud uložil státnímu zástupci Okresního státního zastupitelství ve Włocławku doplnit vyšetřování výsledkem K. P. za přítomnosti obhájce a vyžádat si stanoviska znalců v oboru psychiatrie ke stavu duševního zdraví K. P. v okamžiku spáchání trestných činů a v průběhu trestního řízení.

17. Dne 3. března 2023 podal státní zástupce proti tomuto usnesení stížnost, v níž namítal, že dokazování není třeba doplňovat a že získané lékařské záznamy neodůvodňují vyšetření K. P. znalci za účelem zjištění stavu jeho duševního zdraví. Dne 29. března 2023 Krajský soud ve Włocławku (Sąd Okręgowy we Włocławku, Polsko) stížnosti státního zástupce vyhověl a věc vrátil předkládajícímu soudu.

18. Předkládající soud má za to, že směrnice 2016/1919 a směrnice 2013/48 nebyly správně a úplně provedeny do polského právního řádu, takže práva přiznaná unijním právem K. P. jakožto zranitelné osobě byla porušena.

19. S ohledem na tyto skutečnosti položil Okresní soud ve Włocławku (Sąd Rejonowy we Włocławku), který je předkládajícím soudem, Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

- „1) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 18, 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a) a c) a čl. 3 odst. 3 písm. a) [směrnice 2013/48], ve světle obsahu bodů 6, 7, 11 a 13 [doporučení Komise], vykládat v tom smyslu, že zavádějí přímo účinnou a kogentní normu, která činí nepřijatelným provedení úkonu výsledku zranitelné osoby bez přítomnosti obhájce, když existují objektivní věcné důvody pro poskytnutí právní pomoci, pokud současně orgán činný v přípravném řízení neposkytne právní pomoc *ex officio* (včetně nouzové nebo prozatímní pomoci) bez zbytečného odkladu a před zahájením výsledku dotčené osoby [v daném případě zranitelné osoby] policií, jiným orgánem činným v trestním řízení nebo soudním orgánem, nebo před provedením konkrétních vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků?
- 2) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 18, 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice], ve světle obsahu bodů 6, 7, 11 a 13 [doporučení Komise], bez ohledu na faktické předpoklady provedení bezodkladné identifikace, vykládat v tom smyslu, že neprovedení procesní identifikace potenciální zranitelnosti nebo neuznání osoby za zranitelnou a nemožnost

zpochybnit posouzení její potenciální zranitelnosti a ustanovení obhájce *ex officio* takové osobě bez zbytečného odkladu není v žádném případě přípustné v případech trestných činů, za které lze uložit trest odnětí svobody, a že okolnosti neprovedení identifikace a neustanovení obhájce *ex officio* musí být výslovně uvedeny v rozhodnutí o provedení výsledku v nepřítomnosti obhájce, proti němuž lze v zásadě podat opravný prostředek?

- 3) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 18, 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice], ve světle obsahu oddílu 3 bodu 7 [doporučení Komise], vykládat v tom smyslu, že nezavedení domněnky zranitelnosti v rámci trestního řízení členským státem je třeba vykládat tak, že brání podezřelé osobě využít záruky vyplývající z článku 9 [směrnice 2016/1919], vykládaného ve světle bodu 11 [doporučení Komise], a justiční orgány jsou tudíž povinny v takové situaci přímo použít ustanovení této směrnice?
- 4) V případě kladné odpovědi na jednu nebo více z otázek 1, 2 a 3 – je třeba ustanovení obou směrnic uvedených v těchto otázkách vykládat tak, že brání takovým vnitrostátním ustanovením, jako jsou:
 - a) článek 301 trestního řádu, podle něhož je podezřelý vyslechnut v přítomnosti ustanoveného obhájce pouze tehdy, pokud o to požádá, a nedostavení se obhájce k výsledku nebrání výsledku podezřelého;
 - b) článek 79 odst. 1 body 3 a 4 trestního řádu, podle něhož musí mít obviněný (podezřelý) v trestním řízení obhájce, existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda jeho schopnost rozpoznat význam činu nebo schopnost ovládat své jednání nebyla v době spáchání činu vyloučena nebo podstatně snížena, a je-li důvodná pochybnost o tom, zda mu stav jeho duševního zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo hájit se samostatně a rozumným způsobem?
- 5) Ukládají čl. 3 odst. 2 písm. a) ve spojení s čl. 3 odst. 3 písm. b) [směrnice 2013/48], ve spojení se zásadou přednosti a přímého účinku směrnic, orgánům činným v přípravném řízení, soudům a všem státním orgánům povinnost nepřihlížet k ustanovením vnitrostátního práva, která jsou neslučitelná s touto směrnicí, jako jsou ustanovení uvedená v otázce 4, a v důsledku toho – s ohledem na uplynutí lhůty k provedení – povinnost nahradit vnitrostátní normu výše uvedenými přímo účinnými ustanoveními směrnice?
- 6) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919] vykládat v tom smyslu, že v případě, že není rozhodnuto o ustanovení nebo v případě neustanovení právní pomoci *ex officio* zranitelné osobě nebo osobě, o které platí domněnka zranitelnosti v souladu se zněním oddílu 3 bodu 7 [doporučení Komise], a vzhledem k následnému provádění vyšetřovacích úkonů nebo úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků za účasti takové osoby policejním nebo jiným orgánem činným v trestním řízení, včetně úkonů, které nelze opakovat před soudem, je vnitrostátní soud, který věc projednává v trestním řízení, jakož i jakýkoli jiný orgán státu rozhodující v trestním řízení (a tedy orgány činné v přípravném řízení) povinen nepřihlížet k ustanovením vnitrostátního práva, která jsou neslučitelná se směrnicí, jako jsou ustanovení uvedená v otázce 4, a v důsledku toho – s ohledem na uplynutí lhůty k provedení – nahradit vnitrostátní normu výše uvedenými přímo účinnými ustanoveními směrnice, a to i v případě, že si taková osoba po skončení vyšetřování a podání obžaloby k soudu veřejným žalobcem sama zvolí obhájce?

- 7) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice], ve světle obsahu bodů 6, 7, 11 a 13 [doporučení Komise], vykládat v tom smyslu, že členský stát je povinen zaručit okamžité určení a uznání zranitelnosti podezřelého a právní pomoc *ex offio* podezřelým nebo obviněným osobám v trestním řízení, u nichž se předpokládá, že jsou zranitelné, a že tato pomoc je povinná i v případě, kdy příslušný orgán nepožádá nezávislého odborníka o posouzení závažnosti zranitelnosti, potřeb zranitelné osoby a přiměřenosti jakýchkoliv přijatých nebo plánovaných opatření ve vztahu ke zranitelné osobě, až do provedení řádného posouzení nezávislým odborníkem?
- 8) V případě kladné odpovědi na otázku 7 – je třeba výše uvedená ustanovení směrnice a [doporučení Komise] vykládat v tom smyslu, že brání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je čl. 79 odst. 1 body 3 a 4 trestního řádu, podle něhož musí mít obviněný v trestním řízení obhájce pouze tehdy, existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda jeho schopnost rozpoznat význam činu nebo ovládnout své jednání nebyla v době spáchání činu vyloučena nebo podstatně snížena, anebo existuje-li důvodná pochybnost o tom, zda mu stav jeho duševního zdraví umožňuje účastnit se řízení nebo hájit se samostatně a rozumným způsobem?
- 9) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice], ve světle obsahu bodů 6, 7, 11 a 13 [doporučení Komise] a zásady domněnky zranitelnosti, vykládat v tom smyslu, že příslušné orgány (státní zastupitelství, policie) by měly nejpozději před prvním výsledkem podezřelé osoby policií nebo jiným příslušným orgánem neprodleně provést procesní identifikaci a uznání zranitelnosti podezřelé osoby v trestním řízení a zaručit jí poskytnutí právní pomoci nebo nouzové (prozatímní) pomoci a zdržet se výsledku podezřelé osoby, dokud jí nebude poskytnuta uvedená právní pomoc *ex offio* nebo nouzová (prozatímní) pomoc?
- 10) V případě kladné odpovědi na otázku 9, je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 1 odst. 2 [uvedené směrnice], ve světle obsahu bodů 6, 7, 11 a 13 [doporučení Komise], vykládat v tom smyslu, že ukládají členským státům povinnost jednoznačně ve vnitrostátním právu vymezit důvody a kritéria pro výjimky z bezodkladného určení a uznání zranitelnosti podezřelé osoby v trestním řízení a zajistit, aby této osobě byla poskytnuta právní pomoc nebo nouzová (prozatímní) pomoc, přičemž případné výjimky by měly být přiměřené, časově omezené a neměly by se dotýkat zásady spravedlivého řízení a měly by mít formu procesního rozhodnutí o povolení dočasné výjimky, které by v zásadě mělo dotčené straně dávat právo na soudní přezkum tohoto rozhodnutí?
- 11) Je třeba čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU a článek 47 Listiny základních práv [Evropské unie, (dále jen „Listina“)] ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a) a čl. 3 odst. 3 písm. a) a b) [směrnice 2013/48], ve spojení s čl. 1 odst. 2 a bodem 27 odůvodnění, jakož i článkem 8 [směrnice 2016/1919], vykládat v tom smyslu, že pokud orgán činný v trestním řízení nepřizná právní pomoc *ex offio* osobě, u níž platí presumpce zranitelnosti, a neuvede důvody tohoto nepřiznání (v souladu s body 7 a 11 [doporučení Komise]), má taková osoba nárok na účinný opravný prostředek, a za takový je třeba považovat institut vnitrostátního procesního práva upravený článkem 344a trestního řádu, který vyžaduje vrácení věci státnímu zástupci za účelem toho, aby:

- a) orgán činný v přípravném řízení určil a uznal zranitelnost podezřelého v trestním řízení;
 - b) podezřelý měl možnost poradit se se svým obhájcem před zahájením výslechu;
 - c) výslech podezřelého proběhl za přítomnosti jeho obhájce s audiovizuálním záznamem samotného výslechu;
 - d) bylo obhájci umožněno seznámit se se spisem a zranitelná osoba a obhájce ustanovený *ex offio* nebo zvolený obhájce mohli podat případné návrhy na provedení důkazů.
- 12) Je třeba článek 4 Listiny ve spojení s čl. 6 odst. 1, 2 a 3 SEU ve spojení s článkem 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod [(EÚLP)] uzavřené v Římě dne 4. listopadu 1950, ve znění protokolů č. 3, 5 a 8 a doplněné protokolem č. 2, v souvislosti s presumcí zranitelnosti podle bodu 7 [doporučení Komise], vykládat v tom smyslu, že výslech podezřelého policistou nebo jinou osobou oprávněnou k provedení vyšetřovacího úkonu v prostředí psychiatrické nemocnice bez ohledu na stav nejistoty a za podmínek zvláště omezené svobody projevu a zvláštní duševní zranitelnosti a v nepřítomnosti obhájce představuje nelidské zacházení a jako takové diskvalifikuje takový procesní úkon výslechu obecně jako odporující základním právům Unie?
- 13) V případě kladné odpovědi na otázku 12, je třeba ustanovení uvedená v otázce 12 vykládat v tom smyslu, že opravňují (nebo případně zavazují) vnitrostátní soud, který projednává věc v trestním řízení, jež spadá do působnosti [směrnice 2016/1919], ve spojení s bodem 7 [doporučení Komise] a s oblastí působnosti [směrnice 2013/48], ale i jakékoli jiné orgány činné v trestním řízení, které v dané věci činí procesní úkony, k nepřihlídnutí k ustanovením vnitrostátního práva neslučitelným s touto směrnicí, zejména k článku 168a trestního řádu, a v důsledku toho – s ohledem na uplynutí lhůty k provedení – k nahrazení vnitrostátní normy výše uvedenými přímo účinnými ustanoveními směrnice, a to i případě, kdy si taková osoba po skončení vyšetřování a podání obžaloby k soudu veřejným žalobcem sama zvolí obhájce?
- 14) Je třeba čl. 2 odst. 1 písm. b), čl. 4 odst. 5 a článek 9 ve spojení s body 19, 24 a 27 odůvodnění [směrnice 2016/1919], ve spojení s čl. 3 odst. 2 písm. a), b) a c) a čl. 3 odst. 3 písm. b) [směrnice 2013/48], ve spojení s čl. 19 odst. 1 druhým pododstavcem SEU, a zásadu efektivity v unijním právu vykládat v tom smyslu, že státní zástupce je v přípravném řízení povinen plně respektovat požadavky směrnice 2016/1919, které mají přímý účinek, a tedy zajistit, aby podezřelý nebo obviněný osobě chráněné uvedenou směrnicí byla v řízení poskytnuta účinná právní ochrana od toho z následujících okamžiků, který nastane nejdříve:
- a) předtím, než ji vyslechne policie nebo jiný orgán činný v trestním řízení nebo soudní orgán;
 - b) když orgán pověřený stíháním nebo jiné příslušné orgány provádějí vyšetřovací úkony nebo úkony prováděné za účelem shromáždění důkazních prostředků podle čl. 3 odst. 3 písm. c) [směrnice 2013/48];

c) bezprostředně po zbavení osobní svobody (čímž se rozumí i pobyt v psychiatrické léčebně), a v případě potřeby je státní zástupcem povinen nerespektovat příkazy nadřízených státních zástupců, pokud je přesvědčen, že jejich dodržení by bylo na újmu účinné ochrany podezřelého, u něhož platí presumpce zranitelnosti, včetně práva na spravedlivý proces nebo jiného práva, které mu přiznává [směrnice 2016/1919] ve spojení se [směrnicí 2013/48]?

15) V případě kladné odpovědi na otázku 14 – je třeba čl. 19 odst. 1 druhý pododstavec SEU, který stanoví zásadu účinné právní ochrany, ve spojení s článkem 2 SEU, ve spojení se zásadou dodržování zásad právního státu, jak je vykládána v judikatuře Soudního dvora [(viz rozsudek ze dne 27. května 2019, OG a PI (Státní zastupitelství v Lübecku a ve Cvikově, C-508/18 a C-82/19 PPU, EU:C:2019:456)], jakož i zásadu soudcovské nezávislosti stanovenou v čl. 19 odst. 1 druhém pododstavci SEU a článku 47 [Listiny], jak je vykládána v judikatuře Soudního dvora (viz rozsudek ze dne 27. února 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018: [1]17), vykládat v tom smyslu, že tyto zásady, z důvodu možnosti nejvyššího státního zástupce nebo nadřízených státních zastupitelství dávat podřízeným státním zástupcům závazné pokyny, které jim ukládají nerespektovat přímo účinná unijní pravidla nebo znemožňují jejich uplatňování, brání vnitrostátní právní úpravě, která stanoví přímou závislost státního zastupitelství na výkonném orgánu, jako je ministr spravedlnosti, a brání rovněž existenci vnitrostátní právní úpravy, která omezuje nezávislost státního zástupce při uplatňování unijního práva, zejména:

a) čl. 1 odst. 2, čl. 3 odst. 1 bod 1 a 3 a čl. 7 odst. 1 až 6 a 8, jakož i čl. 13 odst. 1 a 2 zákona o státním zastupitelství ze dne 28. ledna 2016 (Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 roku Prawo o prokuraturze), z jejichž obsahu vyplývá, že ministr spravedlnosti, který je současně nejvyšším státním zástupcem a vedoucím orgánem státního zastupitelství, je oprávněn vydávat závazné příkazy nižším státním zástupcům i v rozsahu omezujícím nebo bránícím přímému uplatňování unijního práva?“

20. Písemná vyjádření předložili okresní státní zástupce ve Włocławku (Polsko), česká a polská vláda, jakož i Evropská komise.

21. Ve věci nebylo nařízeno jednání.

III. Relevantní právní úprava

A. Směrnice 2013/48

22. Článek 3 odst. 1 až 3 směrnice 2013/48 upravuje právo na přístup k obhájci v trestním řízení takto:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelé a obviněné osoby měly právo na přístup k obhájci dostatečně včas a takovým způsobem, aby mohly dotčené osoby prakticky a účinně uplatňovat svá práva na obhajobu.

2. Podezřelé nebo obviněné osoby mají přístup k obhájci bez zbytečného prodlení. V každém případě mají podezřelé nebo obviněné osoby přístup k obhájci počínaje od toho z následujících okamžiků, který nastane dříve:

- a) před jejich výsledkem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení či justičního orgánu;
- b) při provádění vyšetřovacího či jiného úkonu za účelem shromáždění důkazních prostředků podle odst. 3 písm. c) ze strany vyšetřovacího či jiného příslušného orgánu;
- c) bez zbytečného prodlení po zbavení osobní svobody;
- d) pokud byly předvolány k soudu s příslušností v trestních věcech, v přiměřené lhůtě před tím, než se k tomuto soudu dostaví.

3. Právo na přístup k obhájci znamená, že:

- a) členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo scházet se o samotě a komunikovat s obhájcem, který je zastupuje, a to i před výsledkem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení nebo soudního orgánu;
- b) členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo, aby byl přítomen jejich obhájce a mohl se aktivně účastnit výslechu. Tato účast musí být v souladu s postupy podle vnitrostátního práva, pokud tyto postupy nenaruší účinný výkon a samotnou podstatu dotčeného práva. Jestliže se obhájce výslechu zúčastní, je skutečnost, že k této účasti došlo, zaznamenána v souladu s postupem pro pořizování záznamů podle práva dotčeného členského státu;
- c) členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo na to, aby byl jejich obhájce přítomen přinejmenším při následujících vyšetřovacích úkonech nebo úkonech prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků, pokud jsou tyto úkony stanoveny vnitrostátním právem a pokud se vyžaduje nebo umožňuje, aby byla podezřelá nebo obviněná osoba dotčenému úkonu přítomna:
 - i) identifikace,
 - ii) konfrontace,
 - iii) rekonstrukce místa trestného činu.“

23. Článek 12 směrnice 2013/48, nadepsaný „Právní ochrana“, stanoví:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby v rámci trestního řízení, jakož i vyžádané osoby v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, měly podle vnitrostátního práva účinnou právní ochranu v případech porušení jejich práv podle této směrnice.

2. Aniž jsou dotčena vnitrostátní pravidla a systémy pro přípustnost důkazních prostředků, zajistí členské státy, aby v rámci trestního řízení při posuzování výpovědi podezřelé nebo obviněné osoby nebo důkazních prostředků získaných při porušení jejího práva na obhájce nebo v případech, kdy

byla v souladu s čl. 3 odst. 6 povolena odchylka od tohoto práva, byla dodržena práva na obhajobu a na spravedlivé řízení.“

24. A konečně článek 13 směrnice 2013/48, nadepsaný „Zranitelné osoby“, stanoví:

„Členské státy zajistí, aby při uplatňování této směrnice byly zohledněny zvláštní potřeby zranitelných podezřelých a obviněných osob.“

B. Směrnice 2016/1919

25. Směrnice 2016/1919 upravuje poskytování právní pomoci podezřelým nebo obviněným osobám nebo osobám vyžádaným v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu⁶. Článek 2 odst. 1 směrnice 2016/1919 vymezuje její oblast působnosti takto:

„Tato směrnice se vztahuje na podezřelé a obviněné osoby v trestním řízení, které mají právo na přístup k obhájci podle směrnice 2013/48/EU a které:

- a) jsou zbaveny osobní svobody;
- b) musí mít pomoc obhájce v souladu s právem Unie nebo vnitrostátním právem; nebo
- c) jsou povinny nebo je jim dovoleno účastnit se vyšetřovacích úkonů či úkonů prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků, a to alespoň:
 - i) rekognice,
 - ii) konfrontace,
 - iii) rekonstrukce trestného činu.“

26. Článek 3 směrnice 2016/1919 definuje právní pomoc jako „financování pomoci obhájce členským státem, které umožňuje účinný výkon práva na přístup k obhájci“.

27. Článek 4 směrnice 2016/1919 upravuje podmínky poskytování právní pomoci v trestním řízení takto:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby, které postrádají dostatečné finanční prostředky na úhradu právního zastoupení[,] měly právo na právní pomoc, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují.

2. Pro účely určení, zda má být v daném případě poskytnuta právní pomoc v souladu s odstavcem 1, mohou členské státy posoudit majetkové poměry, odůvodněnost či obojí.

3. Při posuzování majetkových poměrů členský stát zohlední všechny relevantní a objektivní okolnosti, jako je příjem, majetek a rodinná situace dotčené osoby, náklady na právní zastoupení a životní úroveň v tomto členském státě, s cílem zjistit, zda podezřelá nebo obviněná osoba

⁶ – Článek 1 odst. 2 směrnice 2016/1919 stanoví: „Tato směrnice doplňuje směrnice 2013/48/EU a (EU) 2016/800. Žádné ustanovení této směrnice nesmí být vykládáno tak, aby omezovalo práva zaručená v uvedených směrnicích.“

v souladu s kritérii platnými v tomto členském státě postrádá dostatečné finanční prostředky na úhradu právního zastoupení.

4. Při posuzování odůvodněnosti členský stát zohlední míru závažnosti trestného činu, složitost případu a přísnost hrozící sankce s cílem určit, zda zájmy spravedlnosti v tomto případě vyžadují poskytnutí právní pomoci. V každém případě se kritéria odůvodněnosti považují za splněná v těchto případech:

a) pokud je podezřelá nebo obviněná osoba předvedena před příslušný soud nebo příslušného soudce, aby bylo rozhodnuto o jejím vzetí do vazby, v jakémkoli stadiu řízení v oblasti působnosti této směrnice, a

b) během vazby.

5. Členské státy zajistí, aby byla právní pomoc poskytnuta bez zbytečného odkladu a nejpozději před zahájením výsledku policejním orgánem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení či soudním orgánem nebo před provedením vyšetřovacích úkonů či úkonů spojených se shromažďováním důkazních prostředků uvedených v čl. 2 odst. 1 písm. c).

6. Právní pomoc musí být poskytnuta pouze pro účely trestního řízení, v němž je dotčená osoba podezřelá nebo obviněná ze spáchání trestného činu.“

28. Podle článku 8 směrnice 2016/1919 členské státy „zajistí, aby osoby podezřelé, obviněné a vyžádané měly podle vnitrostátního práva k dispozici účinné prostředky právní ochrany v případech porušení jejich práv podle této směrnice“.

29. A konečně článek 9 směrnice 2016/1919, nadepsaný „Zranitelné osoby“, stanoví, že členské státy „zajistí, aby při provádění této směrnice byly zohledněny zvláštní potřeby podezřelých, obviněných a vyžádaných osob, které jsou zranitelné“.

IV. Analýza

30. Patnáct předběžných otázek položených předkládajícím soudem se týká různých aspektů trestního řízení, účastní-li se ho zranitelná osoba. Moji analýzu rozdělím do pěti tematických okruhů, přičemž v každém z nich podrobím rozboru nejen podstatu otázky, ale i námitky nepřípustnosti vznesené některými zúčastněnými.

31. Prvních 14 předběžných otázek se dotýká čtyř tematických okruhů upravených směrnicemi 2013/48 a 2016/1919: zranitelnosti, účinných prostředků právní ochrany, nelidského či ponižujícího zacházení a přímého účinku. Patnáctá předběžná otázka se týká nezávislosti státního zástupce, přičemž tato tematika nespadá do oblasti působnosti žádné z těchto dvou směrnic. Po stručné analýze použitelnosti obou směrnic (oddíl A) se budu postupně zabývat každým z uvedených pěti tematických okruhů (oddíly B až F).

A. K použitelnosti obou dotčených směrnic

32. Podle čl. 2 odst. 1 směrnice 2013/48 se tato směrnice použije „od okamžiku, kdy je [tj. podezřelé nebo obviněné osoby] příslušné orgány členského státu úředním oznámením nebo jiným způsobem uvědomí o tom, že jsou podezřelé nebo obviněné ze spáchání trestného činu,

a to bez ohledu na to, zda jsou zbaveny osobní svobody“. Soudní dvůr již upřesnil, že toto oznámení zahrnuje informování jakýmkoli způsobem, přičemž způsob, kterým je této osobě taková informace doručena, je irelevantní⁷.

33. Vzhledem ke skutkovým okolnostem, jak jsou popsány v bodech 7 až 9 tohoto stanoviska výše, je zřejmé, že se směrnice 2013/48 na K. P. vztahovala od okamžiku, kdy jej policisté vyzvali, aby jim odevzdal veškeré nelegální látky, nasadili mu následně pouta a zadrželi jej⁸.

34. Kromě toho čl. 2 odst. 1 směrnice 2016/1919 stanoví, že se tato směrnice vztahuje na osoby, které mají právo na přístup k obhájci podle směrnice 2013/48 a jsou buď zbaveny osobní svobody, nebo musí mít pomoc obhájce v souladu s právem Unie nebo vnitrostátním právem.

35. Použitelnost směrnice 2016/1919 na K. P. tedy závisí na tom, zda má právo na pomoc obhájce podle směrnice 2013/48.

36. Podle čl. 3 odst. 2 směrnice 2013/48 mají podezřelé nebo obviněné osoby „přístup k obhájci bez zbytečného prodlení“. Článek 3 odst. 2 písm. a) stanoví, že přístup k obhájci mají tyto osoby v každém případě přinejmenším „před výsledkem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení či justičního orgánu“. Článek 4 odst. 5 směrnice 2016/1919 souběžně stanoví, že právní pomoc bude poskytnuta „bez zbytečného odkladu a nejpozději před zahájením výsledku policejním orgánem, nebo jiným orgánem činným v trestním řízení či soudním orgánem“.

37. Docházím tedy k závěru, že podle směrnice 2013/48 měla být K. P. poskytnuta pomoc obhájce⁹, a K. P. tudíž spadá do oblasti působnosti směrnice 2016/1919¹⁰.

B. Zranitelnost (první, druhá, třetí, sedmá, devátá a desátá předběžná otázka)

38. První předběžnou otázkou se předkládající soud táže, zda zranitelnost osoby znemožňuje orgánům v trestním řízení takovou osobu vyslýchat bez účasti obhájce a bez poskytnutí právní pomoci, jsou-li splněny příslušné podmínky.

39. Druhou předběžnou otázkou se předkládající soud táže, zda v případě, kdy je dotčená osoba obviněna z trestného činu, za který lze uložit trest odnětí svobody, musí být neprovedení určení zranitelnosti osoby výslovně uvedeno v rozhodnutí, což je podmínka provedení výsledku v nepřítomnosti obhájce.

⁷ – Rozsudek ze dne 7. září 2023, Rajonna prokuratura Loveč, TO Lukovit (Osobní prohlídka) (C-209/22, EU:C:2023:634, bod 37). Pokud jde o sladění tohoto extenzivního výkladu a judikatury Evropského soudu pro lidská práva, viz stanovisko generálního advokáta M. Bobka ve věci VW (Právo na přístup k obhájci v případě, že se jednání soudu nezúčastní) (C-659/18, EU:C:2019:940, bod 35 a odkazy v něm uvedené).

⁸ – Obdobně je osoba považována za podezřelou, a tudíž spadá do oblasti působnosti uvedené směrnice, v situaci, kdy policisté „provedou osobní prohlídku dotčené osoby a zajištění toho, o čem tato osoba prohlásila, že přechovává, tyto úkony jednak prokazují, že příslušný orgán tuto osobu od daného okamžiku podezřívá, a jednak se jimi implicitně, avšak nutně informuje uvedená osoba o tomto podezření“. Viz rozsudek ze dne 7. září 2023, Rajonna prokuratura Loveč, TO Lukovit (Osobní prohlídka) (C-209/22, EU:C:2023:634, bod 43).

⁹ – Ve spise není uvedeno nic, co by nasvědčovalo tomu, že se K. P. vzdal práva na pomoc obhájce. Pokud by tak ovšem učinil, byly by dotčené orgány vázány ještě dodatečnou povinností poskytnout K. P. „jasné a dostatečné informace o obsahu [práva na pomoc obhájce] a případných důsledcích rozhodnutí vzdát se tohoto práva, sdělené jednoduchou a přístupnou formou a s ohledem na [jeho] postavení zranitelné osoby“. Rozsudek ze dne 14. května 2024, Stačev (C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, bod 64).

¹⁰ – Otázka, zda měl K. P. skutečně nárok na právní pomoc za podmínek stanovených směrnicí 2016/1919, je ovšem jiná věc a já se budu touto problematikou zabývat níže v oddílu IV.B.2.

40. Třetí předběžnou otázkou se předkládající soud táže, zda směrnice 2016/1919 a směrnice 2013/48 zavádějí domněnku zranitelnosti, kterou jsou orgány členských států povinny v průběhu trestního řízení respektovat.

41. Sedmou předběžnou otázkou se předkládající soud táže na povinnosti, které směrnice 2013/48 a směrnice 2016/1919 ukládají vnitrostátním orgánům, pokud jde o zajištění toho, aby byla zranitelnost uznána, a dále na práva v trestním řízení, která z tohoto uznání pro dotčenou osobu vyplývají.

42. Devátou předběžnou otázkou se předkládající soud táže, zda jsou příslušné orgány v trestním řízení povinny neprodleně určit a uznat zranitelnost podezřelé osoby, poskytnout jí právní pomoc a zdržet se výslechu podezřelé osoby, dokud jí tato pomoc nebude poskytnuta.

43. A konečně desátou předběžnou otázkou se předkládající soud v případě kladné odpovědi na devátou otázku táže, zda členské státy musí ve svých právních předpisech podrobně vymezit důvody a kritéria pro výjimky z bezodkladného určení a uznání zranitelnosti a na to navazujícího poskytnutí právní pomoci. Dále se předkládající soud táže, zda taková výjimka musí být přiměřená, časově omezená a zda musí respektovat zásadu spravedlivého řízení, přičemž dotčená strana musí mít právo na soudní přezkum rozhodnutí o takové výjimce.

44. Společný jmenovatel výše uvedených předběžných otázek spočívá v pojmu „zranitelnost“ a v povinnostech vnitrostátních orgánů určit ji včas a vyvodit z toho příslušné důsledky. Dále tedy předešlé určité vodítka k zodpovězení otázky, kdo je zranitelnou osobou (pododdíl 1), a vyložím obě směrnice a povinnosti, které tyto směrnice ukládají vnitrostátním orgánům v případě, kdy je podezřelá nebo obviněná osoba zranitelnou osobou (pododdíl 2).

1. Kdo je zranitelnou osobou?

45. V roce 2009 vyzvala Rada k postupné úpravě jednotlivých procesních práv v trestním řízení, včetně zvláštní ochrany pro zranitelné podezřelé nebo obviněné osoby¹¹. K dnešnímu dni však byly tyto legislativní ambice, pokud jde o zranitelné osoby¹², naplněny pouze ve vztahu k dětem, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení¹³.

46. Vzhledem k tomu, že neexistuje žádná další unijní právní úprava, která by nabízela širší definici zranitelnosti v trestním řízení¹⁴, zveřejnila Komise doporučení o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení¹⁵.

¹¹ – Usnesení Rady ze dne 30. listopadu 2009 o cestovní mapě pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení (Úř. věst. 2009, C 295, s. 1).

¹² – Komise připustila, že mezi členskými státy neexistuje shoda na pojmu „zranitelnost“. Pracovní dokument útvarů Komise, nazvaný „Posouzení dopadů – Průvodní dokument k návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení ze dne 27. listopadu 2013, (SWD(2013) 480 final, s. 12 až 28).

¹³ – Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/800 ze dne 11. května 2016 o procesních zárukách pro děti, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení (Úř. věst. 2016, L 132, s. 1), body 4 až 6 odůvodnění.

¹⁴ – Mergaerts, L., „Defence lawyers’ views on and identification of suspect vulnerability in criminal proceedings“, *International Journal of the Legal Profession*, Svazek 29(3), 2022, s. 281 a 283.

¹⁵ – Doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení (Úř. věst. 2013, C 378, s. 8, dále jen „doporučení Komise“). Pokud jde o kritiku doporučení jako obecného a neurčitého aktu, viz Meysman, M., „Quo Vadis with Vulnerable Defendants in the EU?“ *European Criminal Law Review* 4, 2014, s. 179, 188.

47. Toto doporučení vymezuje zranitelné osoby jako osoby, „které nejsou schopny pochopit trestní řízení nebo se jej účinně účastnit s ohledem na svůj věk, duševní nebo fyzický stav nebo zdravotní postižení“¹⁶.

48. Doporučení Komise dále zavádí presumpci zranitelnosti, z níž vyplývá, že: „Členské státy by měly uplatňovat presumpci zranitelnosti, zejména u osob se závažným psychologickým, intelektuálním, tělesným nebo smyslovým postižením, nebo s duševními chorobami nebo kognitivními poruchami, které jim zabraňují pochopit řízení a účinně se ho účastnit.“¹⁷

49. Je obecně těžší identifikovat duševní chorobu nebo duševní poruchu než zranitelnost v důsledku nízkého věku a v odborné literatuře je rozhodnutí Komise přijmout směrnici týkající se pouze dětí a ponechat ochranu zranitelných dospělých osob na pouhém doporučení kritizováno¹⁸.

50. Doporučení Komise je nezávazným aktem, který postrádá právní sílu nezbytnou k uložení jednoznačných povinností vnitrostátním orgánům v trestním řízení.

51. Soudní dvůr v rozsudku Grimaldi¹⁹ sice rozhodl, že doporučení by měla být vnitrostátními soudy brána v úvahu, nicméně toto konstatování neznámá, že mají doporučení právně závaznou povahu. Soudní dvůr měl pouze za to, že doporučení nelze při výkladu jiných norem unijního práva ignorovat, avšak nedovožoval, že zakládají jakoukoli povinnost dosáhnout určitého výsledku. Doporučení tudíž neukládají vnitrostátním soudům povinnost konformního výkladu.

52. Ani skutečnost, že Rada vyzvala členské státy, aby „zohlednily“ doporučení Komise²⁰, na jeho nezávazné povaze nic nemění. Ostatně pouze jeden členský stát oznámil opatření nezbytná k provedení uvedeného doporučení²¹.

53. Z tohoto důvodu definice zranitelné osoby, ani presumpce zranitelnosti osob trpících určitými postiženími či poruchami, jak jsou navrženy v doporučení Komise (viz body 47 a 48 tohoto stanoviska), nejsou pro členské státy závazné.

¹⁶ – Doporučení Komise, bod 1 odůvodnění. Pokud jde o kritiku této definice jako příliš restriktivní, viz Waddington, L., „Exploring Vulnerability in EU Law: An Analysis of ‚Vulnerability‘ in EU Criminal Law and Consumer Protection Law“, *European Law Review* 45, 2020, s. 779, 791.

¹⁷ – Doporučení Komise, bod 7. Komise označila osoby trpící duševními onemocněními (například trpící duševní poruchou, jako je schizofrenie) za zranitelné osoby již v roce 2003. Viz Zelená kniha Komise o procesních zárukách pro podezřelé a obviněné osoby v trestním řízení v celé Evropské unii. COM(2003) 75 final, 2004.

¹⁸ – K této kritice a obecně k neochotě Komise podpořit přijetí právně závazného aktu pro zranitelné dospělé osoby, jakož i k analýze z toho vyplývajících problémů, viz Meysman, M., poznámka pod čarou č. 15, tamtéž, s. 191 až 193. K vývoji vedoucímu k doporučení, pro které se Komise nakonec rozhodla, viz van der Aa, S., „Variable vulnerabilities? Comparing the rights of adult vulnerable suspects and vulnerable victims under EU law“ *New Journal of European Criminal Law*, Sv. 7(1), 2016, s. 39, 43 až 47.

¹⁹ – Vnitrostátní soudy jsou totiž „povinny vzít doporučení v úvahu při řešení sporů, které jim byly předloženy, zejména pokud objasňují výklad vnitrostátních právních předpisů přijatých s cílem jejich provedení nebo pokud mají za cíl doplnit předpisy Společenství, které mají závaznou povahu“. Rozsudek ze dne 13. prosince 1989, Grimaldi (C-322/88, EU:C:1989:646, bod 18).

²⁰ – Závěry Rady o ochraně zranitelných dospělých osob v celé Evropské unii (Úř. věst. 2021, C 330 I, s. 1, dále jen „závěry Rady“), s. 5 až 6. V témže dokumentu Rada rovněž vyzvala Komisi, aby „posoudila, zda je třeba komplexně posílit procesní záruky pro zranitelné dospělé osoby, které jsou podezřelými nebo obviněnými osobami v trestním řízení“.

²¹ – Tamtéž, bod 10.

54. Vzhledem k neexistenci konkrétnější úpravy v unijním právu nad rámec doporučení Komise zůstávají pouze obdobná ustanovení uvedená v článku 13 směrnice 2013/48²² a v článku 9 směrnice 2016/1919²³, podle nichž mají členské státy zajistit, „aby byly zohledněny zvláštní potřeby zranitelných podezřelých a obviněných osob“²⁴.

55. Soudní dvůr při výkladu článku 13 směrnice 2013/48 konstatoval, že osoba s duševním onemocněním²⁵ musí být považována za zranitelnou osobu. To platí bez ohledu na skutečnost, že dotčená směrnice nespécifikuje výslovně žádné kategorie zranitelných osob²⁶.

56. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) tento přístup potvrzuje. Ve své judikatuře ESLP konstatoval, že účast na trestním řízení je účinná, pokud „obviněný obecně chápe povahu soudního řízení a co mu hrozí, včetně významu sankcí, které mu mohou být uloženy“²⁷.

57. Kromě toho ESLP při posuzování celkové spravedlivosti trestního řízení dovodil seznam relevantních faktorů, z nichž první spočívá v tom, „zda byl stěžovatel ve zvláště zranitelném postavení např. kvůli svému věku nebo duševnímu stavu“²⁸.

58. Konečně ESLP rovněž konstatoval, že dospělá osoba je zvláště zranitelná v případech chronického alkoholismu nebo akutní otravy alkoholem, tělesného postižení nebo zdravotního stavu, příslušnosti k sociálně znevýhodněné skupině a duševní poruchy²⁹.

59. Celkově a bez nutnosti vyčerpávající definice zranitelné osoby lze pro účely projednávané věci s jistotou konstatovat, že osoby trpící duševními poruchami, jako je K. P., jsou podle unijního práva považovány za zranitelné podezřelé nebo obviněné osoby.

60. Nyní přikročím k analýze povinností, které obě dotčené směrnice ukládají vnitrostátním orgánům, pokud jde o zacházení se zranitelnými osobami v přípravné fázi trestního řízení, a z toho vyplývajících práv, kterých zranitelné osoby požívají.

²² – Bod 51 odůvodnění směrnice 2013/48 dále uvádí: „Povinnost zajistit péči podezřelým nebo obviněným osobám, které se nacházejí v potenciálně oslabeném postavení, přispívá k nestrannému výkonu spravedlnosti. Orgány činné v trestním řízení by proto těmto osobám měly usnadnit účinné uplatňování práv stanovených touto směrnicí, například tím, že zohlední jakoukoli potenciální zranitelnost, která ovlivňuje schopnost dotčených osob vykonávat právo na přístup k obhájci a na informování třetí strany po zbavení osobní svobody, a přijmou vhodná opatření k zajištění toho, aby tato práva byla zaručena.“

²³ – Bod 18 odůvodnění směrnice 2016/1919 dále uvádí: „Členské státy by měly ve vztahu k poskytování právní pomoci zavést praktická opatření. Taková opatření by mohla stanovit, že právní pomoc je podezřelé, obviněné nebo vyžádané osobě poskytnuta na její žádost. Zejména s ohledem na zvláštní potřeby zranitelných osob by však tato žádost neměla být nezbytnou podmínkou pro poskytnutí právní pomoci.“

²⁴ – Podobné ustanovení existuje ve vztahu k právu na informace. Viz čl. 3 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení (Úř. věst. 2012, L 142, s. 1).

²⁵ – „Osoby s duševním onemocněním tedy musí být považovány za zranitelné osoby pro účely tohoto ustanovení, neboť existuje riziko, že tyto osoby z důvodu závažné duševní poruchy nebudou rozumět informacím, které jim jsou poskytnuty o jejich právech.“ Rozsudek ze dne 19. září 2019, Rajonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, bod 47). Soudní dvůr učinil tentýž závěr ve vztahu k negramotné osobě v rozsudku ze dne 14. května 2024, Stačev (C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, bod 60).

²⁶ – Rozsudek ze dne 19. září 2019, Rajonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, bod 48).

²⁷ – Rozsudek ESLP ze dne 10. listopadu 2004, SC v. Spojené království (CE:ECHR:2004:0615JUD006095800, bod 29). Viz též rozsudek ESLP ze dne 23. března 2016, Blochin v. Rusko (CE:ECHR:2016:0323JUD004715206, bod 195).

²⁸ – Rozsudek ESLP ze dne 13. září 2016, Ibrahim a další v. Spojené království (CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, bod 274).

²⁹ – Rozsudky ESLP ze dne 31. března 2009, Płonka v. Polsko (CE:ECHR:2009:0331JUD002031002); ze dne 27. ledna 2011, Bortnik v. Ukrajina stížnost (CE:ECHR:2011:0127JUD003958204); ze dne 16. března 2010, Oršuš a další v. Chorvatsko (CE:ECHR:2010:0316JUD001576603); ze dne 23. března 2016, Blochin v. Rusko (CE:ECHR:2016:0323JUD004715206); ze dne 16. prosince 2010, Boročuk v. Ukrajina (CE:ECHR:2010:1216JUD003357904). Pokud jde o přehled této problematiky, viz Mergaerts, L. a Dehaghani, R., „Protecting vulnerable suspects in police investigations in Europe: Lessons learned from England and Wales and Belgium“ *New Journal of European Criminal Law*, sv. 11(3), 2020, s. 313.

2. Povinnosti vnitrostátních orgánů v trestním řízení, pokud je podezřelá nebo obviněná osoba zranitelnou osobou

61. Komise tvrdí, že článek 9 směrnice 2016/1919 musí být vykládán tak, že zavádí povinnost příslušných orgánů provádět posouzení zranitelnosti v případě, že se dozví o skutečnostech nasvědčujících existenci určitých duševních poruch nebo onemocnění. Podle Komise by odlišný výklad zbavil toto ustanovení užitečného účinku. Tento orgán tento výklad dále rozšiřuje tak, že zranitelným osobám nemůže být odepřena právní pomoc, aniž by byl nejprve posouzen duševní stav dotčené osoby.

62. Podobně i polská vláda uvádí, že polské právo rovněž stanoví, že příslušné orgány by měly poskytnout právní pomoc, kdykoli se dozví, že dotčená osoba by mohla být zranitelná. Na rozdíl od Komise však tato vláda nepřipouští jakoukoli presumpci zranitelnosti, která by odpovídala presumpci uváděné v doporučení Komise.

63. Sdílím názor polské vlády, to jest, jak jsem již uvedla³⁰, doporučení Komise, podle kterého by členské státy měly ve svých právních řádech v určitých situacích uplatňovat presumpci zranitelnosti, není právně závazné. V tomto ohledu se rovněž domnívám, že podmínky konstatování zranitelnosti osoby jsou v současné době i nadále záležitostí členských států.

64. Komise však správně uvádí, že článek 9 směrnice 2016/1919 – a ostatně i článek 13 směrnice 2013/48 – by pozbyl smyslu, pokud by vnitrostátní orgány nebyly vázány alespoň nějakou povinností uznat a řádně se vypořádat se zranitelností podezřelé nebo obviněné osoby. Vnitrostátní soudy musí vnitrostátní právo vykládat tak, aby nezbavovalo unijní právo jeho smyslu.

65. Článek 9 směrnice 2016/1919 a článek 13 směrnice 2013/48 musí být vykládány v tom smyslu, že vyžadují, aby příslušné orgány braly v úvahu možnost, že je podezřelá nebo obviněná osoba zranitelná, neboť má potíže s chápáním řízení nebo účastí na něm³¹. Tato povinnost má přímý účinek. V případě podezření na zranitelnost musí tyto orgány obzvláště dbát na to, aby byla chráněna práva přiznaná směrnicemi 2013/48 a 2016/1919.

66. Pokud jde o právo na přístup k obhájci, pak z čl. 3 odst. 2 směrnice 2013/48 vyplývá, že pro K. P., i kdyby nebyl zranitelnou osobou, měla být zajištěna pomoc obhájce jak při policejním výslechu, tak zcela jistě bez zbytečného prodlení poté, co byl zbaven osobní svobody. Respektování tohoto práva je o to důležitější, pokud je dotčená osoba zranitelnou osobou.

67. Docházím tedy k závěru, že čl. 3 odst. 2 směrnice 2013/48 ve spojení s článkem 13 uvedené směrnice mají přímý účinek a musí být vykládány v tom smyslu, že příslušné orgány, jimž je známo, že podezřelá nebo obviněná osoba může být zranitelná, musí zajistit, aby byla této osobě poskytnuta pomoc obhájce.

68. Obdobný výklad považuji za přesvědčivý i ve vztahu k problematice poskytování právní pomoci³².

³⁰ – Viz body 46 až 53 výše.

³¹ – Předkládající soud vysvětlil, že podle policistů se K. P. choval a mluvil zmateně. To je zcela jistě okolnost, která je mohla přimět k tomu, aby uvážili možnost, že K. P. projevoval známky zranitelnosti.

³² – Bod 23 odůvodnění směrnice 2016/1919 stanoví, že členské státy by měly zajistit soulad se Zásadami a pokyny OSN pro přístup k právní pomoci v systémech trestního práva. Zásada 10 těchto Zásad a pokynů stanoví, že příslušné orgány by měly přijmout zvláštní opatření, aby zajistily osobám trpícím mimo jiné duševní chorobou smysluplný přístup k právní pomoci. K dispozici zde: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UN_principles_and_guidelines_on_access_to_legal_aid.pdf.

69. V situacích, kdy se použije směrnice 2016/1919, může být právní pomoc poskytnuta na základě posouzení majetkových poměrů³³, odůvodněnosti³⁴ či obojího. Článek 4 odst. 1 této směrnice obecně stanoví, že „podezřelé nebo obviněné osoby, které postrádají dostatečné finanční prostředky na úhradu právního zastoupení [mají] právo na právní pomoc, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují“.

70. Souhlasím se všemi zúčastněnými v projednávaném řízení, že jakmile je prokázána zranitelnost podezřelé nebo obviněné osoby, jejich účinná účast na řízení by mohla být bez poskytnutí právní pomoci narušena. Tento závěr je v souladu s čl. 4 odst. 5 směrnice 2016/1919, který ukládá členským státům povinnost zajistit, aby byla právní pomoc poskytnuta bez zbytečného odkladu a nejpozději před zahájením prvního výsledku policejním orgánem.

71. To platí tím spíše v takové situaci, jako je situace, jež nastala ve věci v původním řízení, kdy je stanovenou sankcí trest odnětí svobody³⁵.

72. Docházím tedy k závěru, že čl. 2 odst. 1 směrnice 2016/1919 ve spojení s čl. 4 odst. 1 a 5 a článkem 9 této směrnice mají přímý účinek a musí být vykládány v tom smyslu, že příslušné orgány, jimž je známo, že podezřelá nebo obviněná osoba může být zranitelná, jí musí poskytnout právní pomoc. To je obzvláště důležité v situacích, kdy je sankcí za údajně spáchaný trestný čin trest odnětí svobody.

3. Závěr ke zranitelnosti

73. Unijní právo ve své současné podobě neukládá členským státům povinnost zavést presumpci zranitelnosti. Je na vnitrostátním právu, aby stanovilo přesné podmínky a postupy pro zjišťování zranitelnosti osob.

74. Článek 9 směrnice 2016/1919 a článek 13 směrnice 2013/48 musí být vykládány v tom smyslu, že vyžadují, aby příslušné orgány postupovaly s náležitou péčí, je-li možné, že je podezřelá nebo obviněná osoba zranitelná, neboť má potíže s chápáním řízení nebo účasti na něm. Tato povinnost má přímý účinek. V případě podezření na zranitelnost musí tyto orgány obzvláště dbát na to, aby byla chráněna práva přiznaná směrnicemi 2013/48 a 2016/1919.

75. Článek 3 odst. 2 směrnice 2013/48 ve spojení s článkem 13 uvedené směrnice má přímý účinek a musí být vykládán v tom smyslu, že příslušné orgány, jimž je známo, že podezřelá nebo obviněná osoba může být zranitelná, musí zajistit, aby byla této osobě poskytnuta pomoc obhájce.

³³ – Podle čl. 4 odst. 3 směrnice 2016/1919 členské státy při posuzování majetkových poměrů „zohlední všechny relevantní a objektivní okolnosti, jako je příjem, majetek a rodinná situace dotčené osoby, náklady na právní zastoupení a životní úroveň v tomto členském státě, s cílem zjistit, zda podezřelá nebo obviněná osoba v souladu s kritérii platnými v tomto členském státě postrádá dostatečné finanční prostředky na úhradu právního zastoupení“.

³⁴ – Podle čl. 4 odst. 4 směrnice 2016/1919 členské státy při posuzování odůvodněnosti „zohlední míru závažnosti trestného činu, složitost případu a přisnost hrozící sankce s cílem určit, zda zájmy spravedlnosti v tomto případě vyžadují poskytnutí právní pomoci. V každém případě se kritéria odůvodněnosti považují za splněná v těchto případech: a) pokud je podezřelá nebo obviněná osoba předvedena před příslušný soud nebo příslušného soudce, aby bylo rozhodnuto o jejím vzetí do vazby, v jakémkoli stadiu řízení v oblasti působnosti této směrnice, a b) během vazby“.

³⁵ – Například čl. 4 odst. 4 směrnice 2016/1919 uvádí mezi faktory, které mohou členské státy zohlednit při posuzování odůvodněnosti pro účely poskytnutí právní pomoci, „míru závažnosti trestného činu, složitost případu a přisnost hrozící sankce“.

76. Článek 2 odst. 1 směrnice 2016/1919 ve spojení s čl. 4 odst. 1 a 5 a článkem 9 uvedené směrnice má přímý účinek a musí být vykládán v tom smyslu, že příslušné orgány, jimž je známo, že podezřelá nebo obviněná osoba může být zranitelná, jí musí poskytnout právní pomoc. To je obzvláště důležité v situacích, kdy je sankce za údajně spáchaný trestný čin trest odnětí svobody.

C. Prostředky právní ochrany (druhá a desátá předběžná otázka)

77. Druhou a desátou předběžnou otázkou se předkládající soud táže, zda mají členské státy povinnost zajistit možnost soudního přezkumu jak u rozhodnutí o provedení výslechu zranitelné osoby v nepřítomnosti obhájce, tak u rozhodnutí o tom, že nebude bezodkladně určena a uznána zranitelnost osoby.

78. Článek 12 směrnice 2013/48 i článek 8 směrnice 2016/1919 stanoví povinnost členských států zajistit účinnou právní ochranu podezřelým nebo obviněným osobám v případě porušení jejich práv vyplývajících z těchto směrnic.

79. Právo na účinnou právní ochranu zahrnuje právo na přístup k soudu, který má pravomoc posoudit a napravit porušení práva založeného na unijním právu. Soudní dvůr to potvrdil již v rozsudku ve věci Johnston³⁶ a tentýž požadavek v současnosti vyplývá z článku 47 Listiny.

80. Dotčené směrnice však neupřesňují důsledky, které má konstatování soudu, že došlo k porušení práva na přístup k obhájci nebo na právní pomoc. Místo toho ponechávají tuto volbu na členských státech a požadují pouze to, aby byl zvolený prostředek právní ochrany účinný.

81. Konkrétně lze uvést, že směrnice neobsahují žádné ustanovení ohledně toho, zda je nutno důkazy získané při porušení takového práva odmítnout. To je podle mého názoru jádrem otázky předkládajícího soudu, jež spočívá v tom, zda určité úkony, které orgány učiní v průběhu vyšetřování, podléhají soudnímu přezkumu.

82. Zúčastnění v písemných vyjádřeních před Soudním dvorem, zejména okresní státní zástupce, kladou velký důraz na skutečnost, že dvě výše uvedená ustanovení neobsahují pravidlo, podle kterého by měl vnitrostátní soud prohlásit důkazy získané v rozporu se směrnicemi za nepřijatelné, neboť tuto záležitost unijní právo vůbec neupravuje.

83. Setrávám na svém názoru, který jsem vyjádřila ve věci CM. S. a další³⁷, a souhlasím s argumentací okresního státního zastupitelství: v současné době příslušné unijní právní předpisy neupravují přípustnost důkazů ve vnitrostátních trestních řízeních. Otázka přípustnosti důkazů je zatím záležitostí vnitrostátního práva³⁸.

84. Platí však, že v případech, kdy se unijní právo uplatní, nesmí příslušná vnitrostátní ustanovení porušovat články 47 a 48 Listiny³⁹.

³⁶ – Rozsudek ze dne 15. května 1986, Johnston (222/84, EU:C:1986:206, bod 58).

³⁷ – Stanovisko generální advokátky T. Čapeta ve věci M. S. a další (Procesní práva nezletilých) (C-603/22, EU:C:2024:157, body 118 až 127).

³⁸ – Ve vztahu ke směrnici 2016/800 byla tato teze Soudním dvorem potvrzena v rozsudku ze dne 5. září 2024, M. S. a další (Procesní práva nezletilých) (C-603/22, EU:C:2024:685, body 169 až 174). Výjimku z tohoto pravidla lze nalézt ve výkladu, který Soudní dvůr uplatňuje na čl. 14 odst. 7 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/41/EU ze dne 3. dubna 2014 o evropském vyšetřovacím příkazu v trestních věcech (Úř. věst. 2014, L 130, s. 1). Viz rozsudek ze dne 30. dubna 2024, M. N. (EncroChat) (C-670/22, EU:C:2024:372, body 126 až 131).

³⁹ – Rozsudek ze dne 7. září 2023, Rajonna prokuratura Loveč, TO Lukovit (Osobní prohlídka) (C-209/22, EU:C:2023:634, body 58 a 61).

85. Mám za to, že respektování základních práv zakotvených v člancích 47 a 48 Listiny vyžaduje, aby měly vnitrostátní soudy flexibilitu nezbytnou pro posouzení celkové spravedlivosti řízení. Pokud se domnívají, že by určitý důkaz měl být vyloučen, protože byl shromážděn v rozporu s právem na obhajobu, měly by mít možnost jej vyloučit. Jinými slovy, unijní právo neupravuje přípustnost důkazů, ale brání tomu, aby vnitrostátní právo omezovalo pravomoci soudců v soudním řízení volně hodnotit důkazy a vyvozovat z tohoto hodnocení důsledky, které považují za nezbytné⁴⁰.

86. Podobný přístup zastává i ESLP, který uvedl, že EÚLP přípustnost důkazů neupravuje⁴¹, neboť se zabývá pouze posouzením, zda není dotčena celková spravedlivost procesu⁴².

87. Lze dovodit, že zásada účinné soudní ochrany vyžaduje, aby jakékoli porušení práva založeného na unijním právu podléhalo soudnímu přezkumu. Článek 12 směrnice 2013/48 a článek 8 směrnice 2016/1919 však neupřesňují vhodné prostředky právní ochrany, nýbrž tuto volbu ponechávají členským státům, neboť pouze požadují, aby byl zvolený prostředek právní ochrany účinný. Respektování základních práv zakotvených v člancích 47 a 48 Listiny však vyžaduje, aby vnitrostátní soudy měly flexibilitu nezbytnou k posouzení celkové spravedlivosti řízení. Pokud se domnívají, že by určitý důkaz měl být vyloučen, protože byl shromážděn v rozporu s procesními právy, což představuje porušení práva na obhajobu, měly by mít možnost jej vyloučit.

D. Nelidské či ponižující zacházení (dvanáctá předběžná otázka)

88. Dvanáctou předběžnou otázkou se předkládající soud táže, zda výslech podezřelého se zvláštní duševní zranitelností policistou nebo jinou oprávněnou osobou v psychiatrické léčebně bez ohledu na stav nejistoty a za podmínek zvláště omezené svobody projevu a v nepřítomnosti obhájce představuje nelidské či ponižující zacházení ve smyslu článku 4 Listiny.

89. Podle článku 94 jednacího řádu Soudního dvora je nezbytné, aby předkládající soud vymezil skutkový a právní rámec otázek, jež pokládá, nebo alespoň vysvětlil skutkové hypotézy, na nichž jsou uvedené otázky založeny⁴³.

90. Předkládající soud v předkládacím rozhodnutí vysvětlil, že K. P. se při výslechu policií dne 14. října 2022 nacházel v psychiatrické léčebně. K tomuto výslechu však nemá Soudní dvůr k dispozici žádnou další podrobnost, jež by mu umožnila vyjádřit se k případnému porušení zákazu nelidského či ponižujícího zacházení.

91. Z tohoto důvodu se vzhledem k nedostatečnému upřesnění domnívám, že by Soudní dvůr měl dvanáctou otázku prohlásit za nepřipustnou.

92. Pro úplnost nicméně uvádím, že Soudní dvůr by mohl vnitrostátnímu soudu ozřejmit relevantní parametry, které by předkládající soud mohl použít při zjišťování skutkového stavu a rozhodování o případném porušení zákazu nelidského či ponižujícího zacházení.

⁴⁰ – Pokud jde o stejné zjištění ve vztahu ke směrnici 2016/800, kde jsou zranitelnými osobami děti, viz rozsudek ze dne 5. září 2024, M. S. a další (Procesní práva nezletilých) (C-603/22, EU:C:2024:685, body 167, 168 a 174).

⁴¹ – Rozsudky ESLP ze dne 12. července 1988, Schenk v. Švýcarsko (CE:ECHR:1988:0712JUD001086284, body 45 a 46); ze dne 1. března 2007, Heglas v. Česká republika (CE:ECHR:2007:0301JUD000593502, bod 84); a ze dne 11. července 2017, Moreira Ferreira v. Portugalsko (č. 2) (CE:ECHR:2017:0711JUD001986712, bod 83).

⁴² – Rozsudek ESLP ze dne 17. ledna 2017, Habran a Dalem v. Belgie (CE:ECHR:2017:0117JUD004300011, bod 94).

⁴³ – Rozsudek ze dne 21. března 2024, Remia Com Impex (C-10/23, EU:C:2024:259, bod 29).

93. V rozsudku Jawo⁴⁴ Soudní dvůr konstatoval, že článek 4 Listiny a článek 3 EÚLP mají stejný dosah a smysl. Je tedy užitečné odkázat na judikaturu ESLP⁴⁵.

94. Při zjišťování, zda došlo v rámci trestního řízení k nelidskému či ponižujícímu zacházení se zranitelnou osobou, ESLP v rozsudku Khlaifia a další v. Itálie rozhodl, že posouzení otázky, zda zacházení dosahuje intenzity nelidského či ponižujícího zacházení, je „relativní a vždy závisí na okolnostech konkrétního případu, jako jsou doba trvání zacházení, jeho fyzické a psychické následky a v některých případech též pohlaví, věk a zdravotní stav oběti“⁴⁶.

95. Evropský soud pro lidská práva uvedl příklady toho, co může zohlednit při rozhodování o závažnosti zacházení v jednotlivých případech. Tyto faktory zahrnovaly například účel špatného zacházení, spolu s úmyslem či motivací, které k tomuto špatnému zacházení vedly; kontext, v němž bylo špatné zacházení způsobeno, jako je napjatější atmosféra a vypjaté emoce; zda byla oběť ve zranitelné situaci, což je běžně případ osob zbavených osobní svobody⁴⁷.

96. S jistotou lze závěrem konstatovat, že pouhá skutečnost, že K. P. byl vyslýchán bez obhájce v situaci, kdy se nacházel v psychiatrickém zařízení, nepředstavuje sama o sobě nelidské či ponižující zacházení, je-li poměřována výše zmíněnou judikaturou ESLP.

97. Je nicméně na vnitrostátním soudu, aby provedl posouzení skutkového stavu a případně dospěl k závěru, že k porušení článku 4 Listiny došlo.

E. Přímý účinek (čtvrtá, pátá, šestá, osmá, jedenáctá, třináctá a čtrnáctá předběžná otázka)

98. Ve čtvrté, páté, šesté, osmé, jedenácté, třinácté a čtrnácté předběžné otázce se předkládající soud táže na důsledky, které je nutno vyvodit z přímého účinku příslušných ustanovení dotčených směrnic.

99. Okresní státní zastupitelství, polská vláda a Komise tvrdí, že čtrnáctá otázka týkající se povinností státního zástupce v přípravné fázi trestního řízení není relevantní pro vyřešení věci, která byla předložena předkládajícímu soudu, a je tedy nepřipustná.

100. S tímto argumentem nesouhlasím. Pro rozhodnutí předkládajícího soudu je relevantní, zda byly úkony státního zástupce v přípravném řízení v souladu s unijním právem, aby mohl předkládající soud řádně posoudit důkazy, které mu byly předloženy, a případně je vyloučit. Jsem tedy toho názoru, že čtrnáctá otázka přípustná je.

101. Je nutno dodat, že okresní státní zastupitelství v písemném vyjádření tvrdí, že dotčená vnitrostátní ustanovení nejsou z hlediska unijního práva nikterak problematická, ovšem orgány činné v trestním řízení se ve vztahu ke K. P. dopustily určitých pochybení a opomenutí.

⁴⁴ – Rozsudek ze dne 19. března 2019, Jawo (C-163/17, EU:C:2019:218, bod 91).

⁴⁵ – Jak Soudní dvůr učinil při vícero příležitostech, například v rozsudku ze dne 15. července 2021, Komise v. Polsko (Kárný režim soudců) (C-791/19, EU:C:2021:596, bod 165).

⁴⁶ – Rozsudek ESLP ze dne 15. prosince 2016 ve věci Khlaifia a další v. Itálie (CE:ECHR:2016:1215JUD001648312, bod 159).

⁴⁷ – Evropský soud pro lidská práva k tomu dodal, že „podle tohoto ustanovení musí stát zajistit, aby podmínky zbavení svobody respektovaly lidskou důstojnost, aby způsob a metody výkonu tohoto opatření nevystavily tyto osoby tísní nebo strádání o intenzitě přesahující nevyhnutelný stupeň utrpení vlastní detenci a aby bylo odpovídajícím způsobem zajištěno zdraví a dobré životní podmínky těchto osob, s přihlédnutím k praktickým nárokům na výkon trestu odnětí svobody“, tamtéž, bod 160.

102. Vzhledem k tomu, že posouzení této otázky přísluší v konečném důsledku předkládajícímu soudu, nabídnou nyní pouze shrnutí důsledků, které vyplývají ze situace, kdy se relevantní unijní právo, tak jak je vykládáno Soudním dvorem, liší od vnitrostátního práva, jak jej chápe předkládající soud.

103. Soudní dvůr ve své judikatuře již opakovaně vysvětloval důsledky přímého účinku. Stejně jako ve stanovisku, které jsem přednesla ve věci *M. S. a další*⁴⁸, se tedy omezím pouze na zopakování nejdůležitějších důsledků, které se týkají projednávané věci.

104. Soudní dvůr má na základě čl. 19 odst. 1 SEU a čl. 267 prvního pododstavce SFEU pravomoc vykládat pouze unijní právo, zatímco výlučnou pravomoc vykládat vnitrostátní právo mají vnitrostátní soudy⁴⁹.

105. Podle této striktní dělby práce mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy nemá Soudní dvůr pravomoc rozhodovat o slučitelnosti vnitrostátního práva s unijním právem⁵⁰. Přísluší předkládajícímu soudu, aby poté, co obdrží odpověď Soudního dvora, vyvodil důsledky pro použitelné vnitrostátní právo⁵¹.

106. Důsledky případného zjištění neslučitelnosti vnitrostátního práva s unijním právem, které učiní vnitrostátní soud, jsou následující.

107. Pokud je vnitrostátní soud schopen vykládat stávající ustanovení vnitrostátního práva v souladu s unijním právem, tak jak je vykládá Soudní dvůr, měl by tak učinit⁵². Takový konformní výklad vnitrostátního práva a jeho uplatňování by měly předkládající soud navést ke stejnému výsledku, jaký požaduje použitelné unijní právo. V projednávané věci to znamená, že zranitelná osoba musí mít právo na to, aby příslušné orgány konstatovaly, že je zranitelnou osobou, aby byla vyslýchána v přítomnosti obhájce, nebo pokud obhájce nemá, aby jí byla poskytnuta právní pomoc.

108. Pokud vnitrostátní soud nemůže vykládat vnitrostátní právo v souladu s unijním právem, uplatní se zásada přímého účinku. Podle této zásady se jednotlivci mohou domáhat svých práv založených na unijním právu tím, že se ustanovení unijního práva dovolávají přímo u vnitrostátních soudů, a vnitrostátní soudy jsou povinny tato práva uznat přímým použitím příslušného ustanovení unijního práva⁵³.

109. Pokud jsou tato práva v rozporu s tím, co je stanoveno ve vnitrostátním právu, unijní právo opravňuje vnitrostátní soudy taková ustanovení vnitrostátního práva, která jsou s ním v rozporu, neuplatnit. Toto zmocnění vyplývá z kombinace unijních ústavních zásad přímého účinku a přednosti unijního práva⁵⁴.

⁴⁸ – Mé stanovisko ve věci *M. S. a další* (Procesní práva nezletilých) (C-603/22, EU:C:2024:157, body 128 až 135).

⁴⁹ – Rozsudky ze dne 17. června 1999, *Piaggio* (C-295/97, EU:C:1999:313, bod 29), a ze dne 15. ledna 2013, *Križan a další* (C-416/10, EU:C:2013:8, bod 58).

⁵⁰ – Rozsudek ze dne 21. ledna 1993, *Deutsche Shell* (C-188/91, EU:C:1993:24, bod 27).

⁵¹ – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 17. června 1999, *Piaggio* (C-295/97, EU:C:1999:313, bod 32).

⁵² – Rozsudky ze dne 13. listopadu 1990, *Marleasing* (C-106/89, EU:C:1990:395, bod 8), a ze dne 24. ledna 2012, *Dominguez* (C-282/10, EU:C:2012:33, body 23 až 27).

⁵³ – Rozsudky ze dne 5. února 1963, *Van Gend & Loos* (C-26/62, EU:C:1963:1, bod 13), ze dne 8. března 2022, *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld* (Přímý účinek) (C-205/20, EU:C:2022:168, bod 37), a ze dne 5. září 2024, *M. S. a další* (Procesní práva nezletilých) (C-603/22, EU:C:2024:685, bod 118).

⁵⁴ – Viz například rozsudky ze dne 18. ledna 2022, *Thelen Technopark Berlin* (C-261/20, EU:C:2022:33, body 25 a 26), a ze dne 24. června 2019, *Popławski* (C-573/17, EU:C:2019:530, body 53 a 54).

110. Stručně řečeno, předkládající soud by se měl pokusit odstranit všechny možné překážky pro uznání práv založených na unijním právu konformním výkladem relevantních ustanovení vnitrostátního práva. Pokud se ukáže, že konformní výklad není možný, musí předkládající soud upustit od uplatnění rozporných vnitrostátních předpisů a poskytnout ochranu právům podle unijního práva.

111. A konečně ustanovení unijního práva mají plně uplatňovat nejen vnitrostátní soudy, ale také vnitrostátní správní orgány⁵⁵ a všechny ostatní státní orgány⁵⁶. Konformní výklad, přímý účinek a přednost unijního práva jsou tedy závazné pro všechny státní orgány, které jsou rovněž povinny práva vyplývající z unijního práva uznávat.

112. To znamená, že státní zástupce a policie musí práva zranitelných osob a s nimi související povinnosti v přípravné fázi trestního řízení uznávat přímo na základě příslušných směrnic. Vnitrostátní právo musí vykládat v souladu s výsledky vyžadovanými těmito směrnici. Případně jsou povinni pravidla vnitrostátního práva neuplatnit, aby umožnili ochranu zranitelných osob vyžadovanou uvedenými směrnici. To platí pro jakékoli pravidlo vnitrostátního práva, které by státnímu zástupci, který se věcí zabývá, bránilo v tom, aby zajistil plný účinek uplatňování unijního práva, jako jsou například závazné pokyny vydané nadřízeným státním zástupcem nebo jiným orgánem.

113. Pokud státní zástupce nebo jiný orgán činný v trestním řízení i nezajistí plný účinek unijního práva (tím, že buď neprovede takový výklad vnitrostátních pravidel, který je v souladu s unijním právem, nebo uplatní vnitrostátní pravidla v rozporu s unijním právem), musí soud, který vede dané trestní řízení, konstatovat, že uvedené státní orgány porušily povinnosti, které pro ně vyplývají z unijního práva.

F. Nezávislost státního zástupce

114. Patnáctou předběžnou otázkou se předkládající soud táže, zda článek 2 SEU, čl. 19 odst. 1 SEU, zásada právního státu, zásada soudcovské nezávislosti a článek 47 Listiny vyžadují, aby byl státní zástupce nezávislý.

115. Okresní státní zastupitelství, polská vláda i Komise vyjádřily pochybnosti o přípustnosti této otázky.

116. Podle ustálené judikatury Soudního dvora se na otázky položené vnitrostátním soudem „v právním a skutkovém rámci, který tento soud vymezí na vlastní odpovědnost a jehož správnost nepřísluší Soudnímu dvoru ověřovat, vztahuje domněnka relevance“⁵⁷. Pokud má nicméně Soudní dvůr za to, že odpověď na předběžné otázky není nezbytná k tomu, aby předkládající soud mohl vynést rozsudek ve věci, která mu byla předložena, prohlásí se Soudní dvůr za nepříslušný⁵⁸.

⁵⁵ – Rozsudek ze dne 22. června 1989, Costanzo (C-103/88, EU:C:1989:256, bod 31).

⁵⁶ – Rozsudek ze dne 4. prosince 2018, Minister for Justice and Equality a Commissioner of the Garda Síochána (C-378/17, EU:C:2018:979, bod 38).

⁵⁷ – Rozsudek ze dne 8. prosince 2022, Inspektorata kam Visišija sadeben savet (Účely zpracování osobních údajů – Trestní vyšetřování) (C-180/21, EU:C:2022:967, bod 66).

⁵⁸ – Rozsudek ze dne 26. března 2020, Miasto Łowicz a Prokurator Generalny (C-558/18 a C-563/18, EU:C:2020:234, body 43 a 45).

117. Nedomnívám se, že otázka týkající se obecné organizace trestního stíhání v Polsku je přímo relevantní pro trestní řízení probíhající před předkládajícím soudem. Bez ohledu na nezávislost státního zástupce na výkonné moci je státní zástupce vázán povinností zaručit práva zranitelných osob v trestním řízení, kterých tyto osoby požívají na základě unijního práva⁵⁹.

118. Navrhuji tedy Soudnímu dvoru, aby patnáctou předběžnou otázku prohlásil za nepřipustnou.

V. Závěry

119. S ohledem na výše uvedené úvahy navrhuji, aby Soudní dvůr na předběžné otázky položené Okresním soudem ve Włocławku (Sąd Rejonowy we Włocławku, Polsko) odpověděl následovně:

„1) V odpověď na první, druhou, třetí, sedmou, devátou a desátou otázku předkládajícího soudu – unijní právo ve své současné podobě neukládá členským státům povinnost zavést presumpci zranitelnosti. Je na vnitrostátním právu, aby stanovilo přesné podmínky a postupy pro zjišťování zranitelnosti osob.

Článek 9 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/1919 ze dne 26. října 2016 o právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení a pro osoby vyžádané v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkácího rozkazu a článek 13 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkácího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody musí být vykládány v tom smyslu, že vyžadují, aby příslušné orgány postupovaly s náležitou péčí, je-li možné, že je podezřelá nebo obviněná osoba zranitelná, neboť má potíže s chápáním řízení nebo účastí na něm. Tato povinnost má přímý účinek. V případě podezření na zranitelnost musí tyto orgány obzvláště dbát na to, aby byla chráněna práva přiznaná směrnicemi 2013/48 a 2016/1919.

Článek 3 odst. 2 směrnice 2013/48 ve spojení s článkem 13 uvedené směrnice má přímý účinek a musí být vykládán v tom smyslu, že příslušné orgány, jimž je známo, že podezřelá nebo obviněná osoba může být zranitelná, musí zajistit, aby byla této osobě poskytnuta pomoc obhájce.

Článek 2 odst. 1 směrnice 2016/1919 ve spojení s čl. 4 odst. 1 a 5 a článkem 9 uvedené směrnice má přímý účinek a musí být vykládán v tom smyslu, že příslušné orgány, jimž je známo, že podezřelá nebo obviněná osoba může být zranitelná, musí poskytnout uvedené osobě právní pomoc. To je obzvláště důležité v situacích, kdy je sankcí za údajně spáchaný trestný čin trest odnětí svobody.

2) V odpověď na druhou a desátou otázku předkládajícího soudu – zásada účinné soudní ochrany vyžaduje, aby jakékoli porušení práva založeného na unijním právu podléhalo soudnímu přezkumu. Článek 12 směrnice 2013/48 a článek 8 směrnice 2016/1919 však neupřesňují vhodné prostředky právní ochrany, nýbrž tuto volbu ponechávají členským státům, neboť pouze vyžadují, aby byl zvolený prostředek právní ochrany účinný.

⁵⁹ – Patnáctá otázka téměř doslovně odpovídá písmenu b) čtrnácté otázky položené ve věci M.S a další. Jak jsem uvedla ve svém stanovisku v uvedené věci, tato otázka byla nepřipustná, neboť byla, jako je tomu v projednávané věci, vytržena z kontextu uvedené věci, a tedy hypotetická. Viz stanovisko generální advokátky T. Čápety ve věci M. S. a další (Procesní práva nezletilých) (C-603/22, EU:C:2024:157, body 54 až 59).

Respektování základních práv zakotvených v člancích 47 a 48 Listiny základních práv Evropské unie však vyžaduje, aby měly vnitrostátní soudy flexibilitu nezbytnou k posouzení celkové spravedlivosti řízení. Pokud se domnívají, že by určitý důkaz měl být vyloučen, protože byl shromážděn v rozporu s procesními právy, což představuje porušení práva na obhajobu, měly by mít možnost jej vyloučit.

- 3) Vzhledem k nedostatečnému upřesnění je dvanáctá otázka nepřijatelná.
- 4) V odpověď na čtvrtou, pátou, šestou, osmou, jedenáctou, třináctou a čtrnáctou otázku – předkládající soud by měl odstranit všechny možné překážky pro uznání přímo účinných práv přiznaných směrnicí 2013/48 a směrnicí 2016/1919 tím, že vnitrostátní právo vyloží v souladu s nimi. Pokud to není možné, měl by předkládající soud upustit od uplatnění rozporných pravidel vnitrostátního práva na základě přímého účinku a přednosti unijního práva. Konformní výklad, přímý účinek a přednost unijního práva jsou tedy závazné pro všechny státní orgány, které jsou rovněž povinny práva vyplývající z unijního práva uznávat. To znamená, že státní zástupce a policie mají povinnost uznat práva zranitelných osob a s nimi související povinnosti v přípravné fázi trestního řízení přímo na základě příslušných směrnic. Pokud tak neučiní, musí soud projednávající trestní řízení konstatovat, že tyto státní orgány porušily povinnosti vyplývající z unijního práva.
- 5) Vzhledem k tomu, že patnáctá otázka není přímo relevantní pro spor v původním řízení před předkládajícím soudem, je tato otázka nepřijatelná.“